

Валентина Бойсан

ТИ І МУЗИКА

Частина I

Світ музики і твій інструмент

Для дітей молодшого шкільного віку

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 85.31
УДК 786.2
Б77

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(протокол №1/112570 від 29.07.2002 р.)*

Бойсан В.І.

Б77 Ти і музика. Частина І. Світ музики і твій інструмент: Для дітей молодшого шкільного віку. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 104 с.

ISBN 978-966-10-0368-1

Навчально-методичний посібник «Ти і музика» (в 2-х частинах) висвітлює систему комплексного розвитку музичних здібностей дітей молодшого шкільного віку під час індивідуального навчання гри на фортепіано упродовж одного року.

Посібник призначений для молодших учнів дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв, музичних студій, гуртків спеціалізованих загальноосвітніх шкіл музичного профілю та у позакласній роботі в загальноосвітніх навчальних закладах, а також для домашнього музичного виховання дітей.

ББК 85.31
УДК 786.2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-0368-1

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2010

Передмова

Навчальний посібник «Ти і музика» висвітлює систему комплексного розвитку музичних здібностей учня молодшого шкільного віку під час індивідуального навчання гри на фортепіано упродовж одного року.

Індивідуальні комплексні заняття тривалістю 30-35 хв проводяться двічі на тиждень. Усі аспекти музичного розвитку в них взаємопов'язані.

Дитина прилучається до музичного мистецтва в процесі виконання різноманітних видів навчальної діяльності: слухання музики, виконавства (співу, музично-ритмічних рухів, гри на фортепіано), творчості, музично-освітньої діяльності, отримуючи загальні відомості про музику та спеціальні знання про способи та прийоми виконавства, опановуючи музичну грамоту.

Навчальний посібник розроблено на основі педагогічних ідей вітчизняної та прогресивної зарубіжної педагогіки. У ньому узагальнено багаторічний досвід практичної педагогічної діяльності.

Нічого не спростовуючи, а, навпаки, синтезуючи найкраще, навчальний посібник ставить перед учителем і учнем широкі та захоплюючі завдання.

Головна наша мета — ввести дитину в чарівний світ звуків, збагатити музичними враженнями, розвивати слух, ритм, пам'ять, емоційну чутливість, прищеплювати інтерес та любов до музики; ознайомити з інструментом **фортепіано**, навчити співати, добирати на слух знайомі мелодії, супроводжувати свій спів грою на фортепіано, грати по нотах різноманітні одноголосні мелодії, легкі п'єси, фортепіанні ансамблі.

Широкий репертуар посібника, призначений для виконання та слухання музики, опирається передусім на український фольклор. Крім того, в посібнику використано багато класичних і сучасних музичних творів, що відповідають духовному світу, розумінню та інтересам дитини.

Навчальний посібник супроводжується методичними коментарями та поурочними планами.

СВІТ МУЗИКИ І ТВІЙ ІНСТРУМЕНТ

Юний друже!

Посібник «Ти і музика» призначений для тебе і для всіх, у кого в душі музика знаходить глибокий відгук.

У цьому посібнику – початок шляху до дивовижного й казкового світу музики, в якому панують краса, доброта, радість пізнання навколишнього світу.

За допомогою звуків музика виражає наші думки, мрії, сподівання, дарує відчуття прекрасного і гармонії.

Світ музики духовно багатий і надзвичайно різноманітний, та поки що ти мало його знаєш.

Не бійся труднощів!

Іди тільки вперед! Сміливо опрацювай сторінку за сторінкою разом зі своїм учителем, і ти зрозумієш, що нічого складного у пізнанні музики немає.

За допомогою цього посібника та свого вчителя ти ознайомишся з дивовижним інструментом — фортепіано, навчишся співати, супроводжувати свій спів грою на фортепіано, грати в ансамблі, виконувати різні музичні п'єси, добирати на слух знайомі мелодії та ще багато чого.

Коли на заняттях ти почувеш, як звучить фортепіано під пальцями вчителя, звісно ж, захочеш, щоб і в тебе це виходило так само легко й гарно. Тож якщо виявиш наполегливість і працелюбність, одного разу так і станеться.

Успіхів тобі і віри у свої сили!

§ 36. СПІВАЮ І ДОБИРАЮ НА СЛУХ ПІСНЮ З ЧОТИРЬОХ ЗВУКІВ. ВСЛУХАЮСЬ У ЗАКІНЧЕННЯ ПІСНІ Й ВИЗНАЧАЮ ГОЛОВНИЙ, СТІЙКИЙ ЗВУК

Вивчи і заспівай пісню.

Іде, іде дід, дід,
Несе, несе міх, міх.
Отакий дідище,
Отакий страшище.

Іде, іде дід, дід

(Українська народна пісня)

Не поспішаючи

Обробка Т.Гриценко

Учень на слух

mf. p. *p.*

Учитель

mf

mf. p. *p.*

rit.

Завдання і запитання

1. Проплескай ритмічний малюнок пісні й виклади його паличками на столі.
2. Скільки в пісні однакових за ритмічним малюнком фраз?
3. Простукай по столу долі лівою рукою, а ритмічний малюнок — правою рукою.
4. Заспівай пісню з назвами звуків.
5. Зіграй пісню в ансамблі з учителем. Послухай, як у пісні мелодія рухається до звука *до*. У цій пісні звук *до* — головний. Він завершує музичний твір, звучить стійко і твердо.
6. Добери мелодію від інших білих клавіш.

Запам'ятай! Стійким може бути будь-який звук.

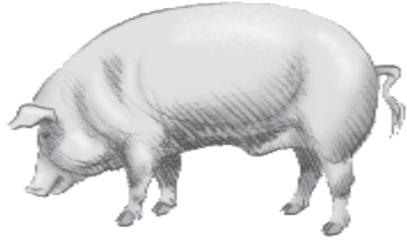
§ 37. РИТМІЧНІ ВПРАВИ «СТОРІНКА ЗАГАДОК»

Завдання

1. Відгадай загадки.
2. Проплескай чи передай на будь-якому ударному інструменті ритмічні малюнки загадок і відгадок до них.
3. Виклади ритмічні малюнки загадок паличками на столі.
4. Запиши ритмічні малюнки в зошит.

Українські народні загадки

1. Кругом бочки бігають клубочки.

2. Б'ється, стука молоток,
Підновляє наш садок.

3. Я кругленька, червоненька,
З хвостиком тоненьким.
На городі мене рвуть
І до столу подають.

Іван Нехода

4. Хвіст гачком,
Ніс п'ятачком.

5. Хто це пісеньку таку
Нам співа: “Ку-ку-рі-ку!”?

§ 38. БУДОВА ПІСНІ

Окремі звуки будь-якої пісні складають її **мотив**. Мотив вливається у **фразу**, а фраза — у **речення**.

Вивчи і заспівай пісню.

Курчата

Слова *Т.Волгіної*
Помірно

Музика *А.Філіпенка*
Обробка *Т.Гриценко*

Учитель на слух

pp.

УЧИТЕЛЬ

p.

Вийшла курочка гулять
І травички пощипать.
А слідом малятка —
Жовті курчатка.

Пісня складається з чотирьох фраз.

□ □ □ □	/1 фраза/
□ □ □ □	/2 фраза/
□ □ □ □	/3 фраза/
□ □ □ □	/4 фраза/

Запам'ятай! Дві музичні фрази складають музичне **речення**.

□ □ □ □ □ □ □ □	— 1 речення
□ □ □ □ □ □ □ □	— 2 речення

Завдання

1. Виклади паличками на столі ритмічний малюнок пісні за реченнями.
2. Добери пісню від інших білих клавіш. Перше речення грай правою рукою, друге — лівою.
3. Заспівай пісню, плескаючи в долоні долі.
4. Заспівай пісню з назвами звуків.
5. Зіграй пісню в ансамблі з учителем.

§ 39. ВИКОНУЮ АКОМПАНЕМЕНТ ЗА РИТМІЧНИМ ЗАПИСОМ

Прослухай і заспівай пісню.

Пісенька Левеняти й Черепахи

(З мультфільму «Як Левеня й Черепаха співали пісню»)

Слова С.Козлова

Музика Г.Гладкова

Помірно

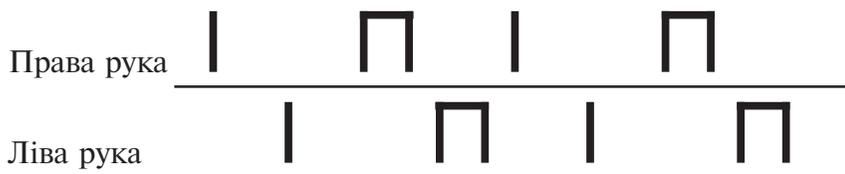
The musical score is presented in two systems. The first system includes a vocal line for 'Учень на стук' (Student on the knock) and a piano accompaniment for 'Учитель' (Teacher). The second system continues the piano accompaniment. The score is written in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked 'Помірно' (Moderato). The vocal line consists of a melody with lyrics written below the notes. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes in the right hand and a more complex bass line in the left hand.

Я на сонечко дивлюсь.
 Я із сонечком сміюсь.
 Все дивлюсь і дивлюсь,
 Разом з сонечком сміюсь.

Акомпанемент спочатку прочитай за ритмічним записом, використовуючи ритмосклади *mi-mi* та простукуючи його по столу попеременно правою, а потім лівою рукою.

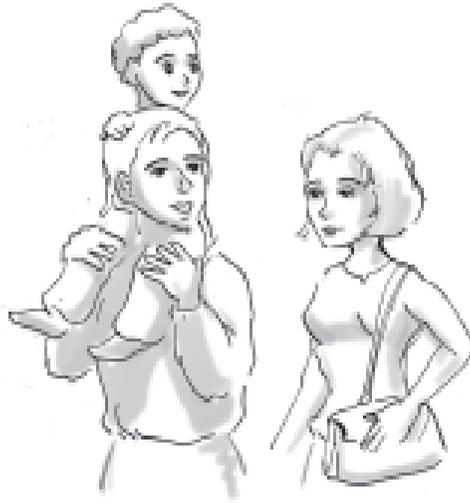
Клавiші тобі покаже вчитель.

Вступ почни в такому темпі, щоб характер пісні — веселий і безтурботний — не змінився.

§ 40. РИТМІЧНА ВПРАВА «ВЕСЕЛО»

Завдання (виконай самостійно)

1. Проплескай ритмічний малюнок вірша.
2. Запиши ритмічний малюнок у зошит.
3. Подумай, якими пальцями будеш, читаючи вірш, «грати» на столі.
4. Запиши номери пальців під ритмічним малюнком.
5. «Зіграй» вірш на столі за своїм записом.

Весело

Тра-ля-ля,
Тру-лю-лю.
Я усіх і все люблю,
Дуже весело мені
В ці ласкаві літні дні.
Мама – тут,
Тато – тут
На прогулянку ідуть.
Тато братика несе.
От і все.

А. Костецький

§ 41. ПАУЗА

Заспівай пісню «На городі», плескаючи в долоні долі.

Слухай уважно! Рух долей рівномірний і безперервний, а мелодія переривається. Де? Після яких слів?

На городі

Слова А.Костецького

Весело

Музика В. Бойсан

Обробка Т.Гриценко

The musical score is presented in two systems. The first system includes a vocal line for the teacher and piano accompaniment for the right hand. The second system includes piano accompaniment for the left hand. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 4/4. The tempo is marked 'Весело' (Allegretto). The score consists of 8 measures. The vocal line has a melodic line with a final note that is cut off. The piano accompaniment features a steady rhythmic pattern in the right hand and a more complex harmonic structure in the left hand.

Учитель
виступає

Права рука

Учитель

Ліва рука

Дощику, дощику,
Де ти ходиш?
Ходи, любий дощику,
До городу.

Перерву у звучанні музики називають **паузою**.
Її позначають спеціальним знаком.

Завдання

1. Проплескай ритмічний малюнок пісні, промовляючи його на склади *ті-ті, та*. Паузу покажи за допомогою руху: руки розведено вбоки долонями догори.

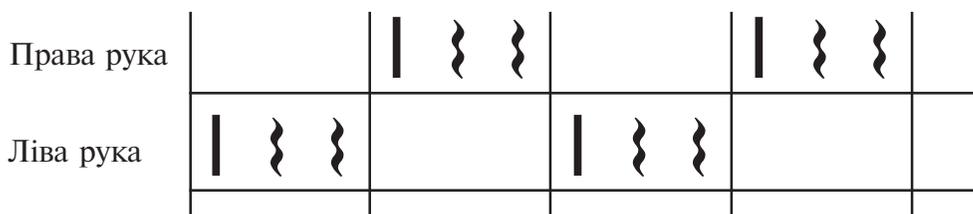

2. Виклади на столі паличками ритмічний малюнок пісні.
3. Добери мелодію від звуків *ля, сі, соль*.
4. Зіграй пісню в ансамблі з учителем.

Розкажи, як звучить ця мелодія. (*Схвильовано, спокійно, плавно, збуджено, наспівно, ніжно*).

Слово «вальс» у перекладі з німецької означає «кружляти». В акомпанементі вальсу завжди відчувається чергування трьох долей, що і створює відчуття кружляння.

Прочитай ритмоскладами ритмічний малюнок свого акомпанементу і простукай його по столу.

Зіграй вальс з учителем. Звуки в акомпанементі грай виразно і ясно, легко знімаючи руку перед другою долею.

§ 43. ПАУЗА В АКОМПАНеМЕНТІ ПІСНІ

Вивчи і заспівай пісню.

Про жабок і комара

Слова Т. Волгіної
Весело

Музика А. Філіпенка
Обробка Т.Гриценко

Учень
дві жаби

Учитель

Ой дві жабки вечірком
На лужку сиділи,
Ой дві жабки вечірком
На зірки гляділи.

§ 44. ВИКОНУЮ ЗВ'ЯЗНО ДВА ЗВУКИ

У грі на фортепіано є прийом, що дає можливість виконувати мелодії плавно, безперервно і співучо.

Це зв'язне виконання звуків.

Зіграй наступну вправу на з'єднання двох сусідніх звуків.

Права рука

Учень на слух

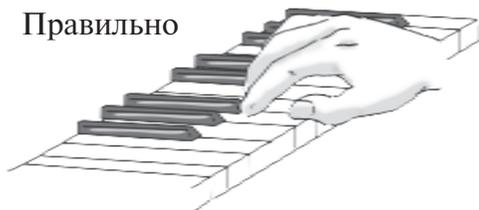
Ліва рука

Спочатку спробуй зіграти зв'язно звуки правою рукою.

Плавно опускаючи руку рухом «всією рукою від плеча», візьми 2-им пальцем звук-клавішу *до*. Не піднімаючи руки, «переступи» на сусідню клавішу *ре* 3-ім пальцем, одночасно переміщуючи опору руки з одного пальця на інший. 2-й палець підними трохи вгору. Потім спокійно і плавно, вільним рухом зніми руку.

Правильно

Правильно

Грати потрібно лівою, потім правою рукою всіма парами сусідніх пальців: 2-м і 3-м; 3-м і 4-м, 1-м і 2-м; 4-м і 5-м.

Зауваж! Під час гри контролюй положення пальців на інструменті.

Опущений на клавішу палець не повинен прогинатися в нижньому суглобі. Під час переходу з однієї клавіші на іншу не піднімай високо 3-й палець, щоб не виникло напруження в кисті.

Неправильно

Неправильно

Запам'ятай! Пальці рук завжди повинні перебувати в зібраному положенні, надаючи кисті руки природної форми.

§ 45. ВИКОНУЮ ЗВ'ЯЗНО ТРИ ЗВУКИ

Вправа 1

Права рука

Учень па стук

Ліва рука

Вправа 2

Права рука

Ліва рука

Вправу виконуй різними групами пальців.

§ 46. ВИКОНУЮ ЗВ'ЯЗНО МЕЛОДІЮ ПІСНІ

Щедрик

(Українська народна пісня)

Не поспішаючи

Обробка Т.Гриценко

Учень на слух

Учитель

tr

rit.

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка.
Стала собі щебетати,
Господаря викликати.

Завдання

1. Вивчи і заспівай пісню.
2. Проплескай ритмічний малюнок пісні й виклади його паличками на столі за реченнями.
3. Добери мелодію пісні від різних звуків.
4. Зіграй в ансамблі з учителем.

§ 47. ГУЧНІ Й ТИХІ ЗВУКИ. СИЛА ЗВУКУ. ЗМІНИ СИЛИ ЗВУКУ

Музичні звуки мають різну **гучність (силу)**. Гучність, або сила звуку, може бути тихою, не дуже тихою, гучною, не дуже гучною, поступово посилюватись або поступово послаблюватись.

Послухай музичну **луну**.

1. Музична картинка «Луна».

(Гучно, тихо)

Що таке «луна»? Якщо в лісі чи в горах вигукнути окремі звуки або слово, то за деякий час на віддалі почуємо тихе й точне відлуння вигуку — **луну**.

Послухай луну і скажи, з якою силою звуку вона прозвучала.

Так, відлуння прозвучало стиха, створюючи музичну картинку «Луна».

Завдання

1. Повтори вправу самостійно.
2. Зіграй її в інших октавах.
3. Зіграй вправу від інших білих і чорних клавіш.

2. Музична картинка «Лісова луна».

(Гучно, не дуже гучно, тихо)

Луна може прозвучати двічі. І тоді друге відлуння буде тихішим за перше. Послухай «Лісову луну».

Визнач, у яких октавах прозвучала «Лісова луна».

«А-гов» співається на двох звуках. Який звук вищий: перший чи другий?

Заспівай і добери «луну» в першій октаві.

Повтори «луну» в інших октавах.

3. Музична картинка «Кроки, що віддаляються» (за формулою Ф.Шопена).
 (Поступово зменшувати силу звуку)

Права рука

Учень на слух

f — — — — — *mf* *mf* — — — — — *mp* *mp* — — — — — *p*

Ліва рука

Учень на слух

f — — — — — *mf* *mf* — — — — — *mp* *mp* — — — — — *p*

4. Музична картинка «Кроки, що наближаються» (за формулою Ф.Шопена).
 (Поступово збільшувати силу звуку)

Права рука

Учень на слух

p — — — — — *mp* *mp* — — — — — *mf* *mf* — — — — — *f*

Ліва рука

Учень на слух

p — — — — — *mp* *mp* — — — — — *mf* *mf* — — — — — *f*

§ 48. СПІВАЮ І ДОБИРАЮ НА СЛУХ ПІСНЮ З П'ЯТИ ЗВУКІВ

Диби, диби

(Українська народна пісня)

Обробка Т.Гриценко

Пожвавлено

Учень
на слух

Ліва рука

Права рука

Диби, диби, диби би,
Пішла баба по гриби,
А дід по опеньки
В неділю раненько.

Завдання

1. Проплескай ритмічний малюнок пісні й виклади його паличками на столі за реченнями.
2. Добери мелодію від різних звуків.
3. Заспівай пісню з назвами звуків.
4. Зіграй пісню в ансамблі з учителем.

§ 49. СПІВАЮ І ДОБИРАЮ НА СЛУХ НОВУ ПІСНЮ

Перстень

(Українська народна пісня)

Обробка Т.Гриценко

Помірно

Учень на слух

Права рука

Ліва рука

Галя по садочку ходила,
Золотий перстеник згубила.
Ходить по садочку, блукає,
Золотого персня шукає.

Завдання

1. Проплескай ритмічний малюнок пісні й виклади його паличками на столі за реченнями.
2. Наспівуючи пісню, одночасно простукай по столу долі лівою рукою, а ритмічний малюнок — правою рукою.
3. Добери мелодію від різних звуків.
4. Заспівай пісню з назвами звуків.
5. Зіграй пісню в ансамблі з учителем.

§ 50. ВИКОНУЮ ЗВ'ЯЗНО ЧОТИРИ ЗВУКИ

Вправа 1.

Права рука

Учень
на слух

Ліва рука

Учень
на слух

Вправа 2.

Права рука

Учень
на слух

Ліва рука

Учень
на слух

§ 51. ВИКОНУЮ ЗВ'ЯЗНО П'ЯТЬ ЗВУКІВ

Вправа 1.

Права рука

Учень
на слух

Ліва рука

Учень
на слух

Вправа 2.

Права рука

Учень
на слух

Ліва рука

Учень
на слух

§ 52. СПІВАЮ І ДОБИРАЮ НА СЛУХ НОВУ ПІСНЮ

Хто де спить?

Слова А. Костецького
Споглядально

Музика В. Бойсан
Обробка Т. Гриценко

The first system of the musical score consists of four staves. The top staff is for the voice, labeled 'Учень на слух' (Student by ear), and contains a melody with a fermata over the first measure. The second staff is for the piano accompaniment, with a fermata over the first measure. The third and fourth staves are for the teacher's accompaniment, labeled 'Учитель' (Teacher), and contain a rhythmic accompaniment. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4.

The second system of the musical score consists of four staves. The top staff is for the voice, labeled 'Учень на слух' (Student by ear), and contains a melody with a fermata over the first measure. The second staff is for the piano accompaniment, with a fermata over the first measure. The third and fourth staves are for the teacher's accompaniment, labeled 'Учитель' (Teacher), and contain a rhythmic accompaniment. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4.

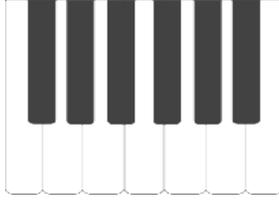
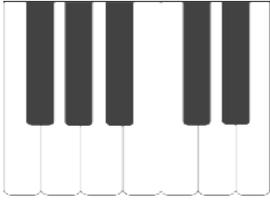
Дуже гарно сонцю спати
Серед поля під стіжком.
Гарно спати і курчатам
У матері під крилом.

Завдання

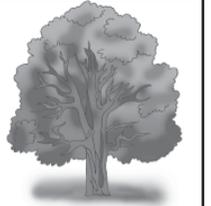
1. Проплескай ритмічний малюнок пісні й виклади його паличками на столі.
2. Граючи зв'язно, добери мелодію пісні.
3. Заспівай мелодію з назвами звуків.
4. Зіграй пісню в ансамблі з учителем.

§ 53. СТОРІНКА ІГОР-ЗАГАДОК

1. Яку клавіатуру намальовано правильно?

2. Знайди слова за ритмом.

3. Упізнай пісню за малюнком.

4. Упізнай пісню за ритмічним малюнком.

□□□	□□	□□□	□□ □
-----	----	-----	--------

Методичні коментарі

Пропоновані методичні коментарі мають на меті зорієнтувати педагогів у структурі посібника, а також поданих у ньому прийомах та формах роботи.

Навчальний посібник «Ти і музика» (в 2-х частинах) спрямований на спільну творчу роботу вчителя та учня молодшого шкільного віку.

Уроки згруповано відповідно до навчальних семестрів і доповнено орієнтовними поурочними планами.

Розроблений детальний план уроку не позбавляє вчителя творчої ініціативи. На класному занятті виникають непередбачувані ситуації, і спосіб дій учителя цілком залежить від реакції дитини. Тому види завдань і терміни їх виконання можна добирати залежно від віку учня, його здібностей та рівня розвитку.

Ознайомлюючись із першою частиною посібника «Світ музики і твій інструмент» (донотний період), учитель і дитина діють спільно.

Навички читання в дітей розвинуті ще недостатньо, тому вчитель має надавати пояснення, керуючись текстами посібника, розповідати про музику, її мову, музичні звуки, музикувати одноосібно та у фортепіанному ансамблі з учнем.

Дитина з допомогою вчителя розучує пісні, оволодіває видобуванням окремих звуків, добирає на слух вивчені пісні, грає у фортепіанному ансамблі, набуваючи перших навичок звуковидобування, розглядає художні ілюстрації, слухає музику, ознайомлюється з наочним матеріалом «Нотна абетка» та викладає на столі ритмічні малюнки пісень, загадок, віршів, лічилок.

Друга частина посібника «Знайомлюсь із нотними знаками, вчуся грати й співати по нотах» присвячена переходу від донотного періоду до нотного. Навчаючись за ним, дитина поступово ознайомлюється з елементами музичної грамоти і починає грати на фортепіано та співати по нотах.

Навчальний матеріал містить різноманітні одноголосні мелодії, що супроводжуються літературним текстом, фортепіанні ансамблі, вправи та легкі п'єси.

Весь цей матеріал подано в певній послідовності, з урахуванням ступеня набуття учнем виконавських навичок та орієнтацією на рівень засвоєння учнем нотної грамоти.

Невід'ємною складовою комплексного навчання музики за навчально-методичним посібником «Ти й музика» є додаток, що містить завдання з музичної гімнастики, слухання музики та з пісенної творчості. Додаткові види музичної діяльності розвивають слухову активність учня, музичну пам'ять, фантазію та уяву, а також допомагають педагогові урізноманітнити заняття, проводити його захопливо й цікаво.

Мета музично-дидактичних ігор «Музичне лото», «Нотне доміно», «Музична гірка» полягає в тому, щоб через ігрові та показові елементи ввести дітей до світу нотних знаків і музичних термінів.

Ігри слід використовувати на заняттях та вдома як тимчасовий допоміжний засіб з метою повторення та закріплення навчального матеріалу.

Як вивчати пісню

Перед розучуванням пісні вчитель ознайомлює учня з правилами співу, навчає правильно відкривати рот, співати природним голосом без напруження, легким звуком, перед кожною фразою розподіляти дихання до її кінця, м'яко округляти закінчення фраз, чітко вимовляти звуки в кінці слів, чітко й виразно промовляти слова, зберігаючи при цьому правильну співацьку поставу, сидячи або стоячи під час співу.

Розучування пісні на занятті відбувається в такому порядку:

1. Загальне ознайомлення з піснею.
2. Визначення її характеру.
3. Розбір тексту та всіх малознайомих слів.
4. Запам'ятовування тексту пісні.
5. Розучування мелодії зі словами з голосу вчителя з одночасним плесканням у долоні ритмічного малюнка.
6. Спів з одночасною підтримкою музичного інструмента.
7. Спів з акомпанементом.
8. Спів без супроводу.

У процесі вивчення пісні потрібно привчати дитину до свідомого виконання мелодії, звертаючи її увагу на напрямок руху мелодії, повторення того самого матеріалу; вчити виділяти темпові та динамічні зміни; передавати характер пісні.

Усі вивчені на слух пісні використовуються для добору мелодії на слух, під час роботи над ритмом, і для вивчення нотного письма.

Добір пісень

Коли дитина почне оволодівати видобуванням окремих звуків, цю навичку необхідно застосовувати для добору вивчених на слух пісень на фортепіано.

У процесі такого добору в учня формується відчуття ритму, вміння вслухатися в мелодію, запам'ятовувати нескладні мелодії. Паралельно в дитини формуються ігрові навички — вільні, пластичні рухи рук, найпростіші аплікатурні прийоми.

Спочатку учень з допомогою вчителя добирає окремі мотиви, фрази, потім — невеликі пісні, керуючись поняттями «вище», «нижче», «стрибок», «на місці». Потім робить це самостійно.

Пісні слід добирати від різних звуків. Добір і транспортування мають регулярний характер упродовж усього періоду навчання.

На першому етапі навчання педагог використовує пісні з навчального посібника, надалі — пісні з різних дитячих пісенних збірників на свій розсуд.

Знайомство з інструментом

Паралельно з вивченням пісень на слух, що є основою художнього виховання й розвитку слуху дитини, слід з перших занять ознайомлювати учня з інструментом фортепіано.

Спочатку педагог розповідає про фортепіано у загальних рисах: показує

клавіатуру, демонструє звучання низького, середнього і високого регістрів, граючи на інструменті характерні твори дитячого репертуару, що образно ілюструють контрастні звучання регістрів. (Г.Галинін «Ведмідь» — низький регістр, М.Любарський «Курочка» — середній регістр, К.Лонгшамп-Друшкєвичова «Горобчик» — високий регістр).

Одночасно вчитель пропонує дитині зіграти й послухати звуки різної висоти.

На наступних заняттях учитель ознайомлює учня з назвами звуків і звукорядом **октава**.

Орієнтиром для пошуку музичних звуків — *до, ре, мі, фа, соль, ля, сі* — є чорні клавіші, згруповані по 2 і 3. Далі вивчаються назви октав. Для закріплення вивчених назв у пам'яті учня вчитель виконує спільно з ним ряд завдань на пошук звуків у різних октавах.

Як правильно сидіти за фортепіано

Перш ніж учити дитину грати на фортепіано, вона повинна навчитися правильно сидіти за інструментом. Слід потурбуватися про те, щоб дитина не горбилася, сиділа зручно й вільно, не притискала ліктів до тулуба і не вивертала їх у боки. Лікті слід тримати на рівні клавіатури. Також учитель звертає увагу дитини на опору для ніг. У дітей цього віку ноги під час сидіння зазвичай не дістають до підлоги, тому їх потрібно ставити на стільчик.

Для того, щоб учень навчився правильно сидіти за інструментом, він повинен постійно перебувати в полі зору вчителя. Цей процес триває послідовно, відповідно до виконавських завдань.

Положення руки й пальців під час гри на фортепіано

Потрібно повсякчас пильнувати за положенням руки і пальців учня під час гри. Його лікті не мають бути притиснуті до тулуба, а злегка відведені вбік, зап'ясток повинен перебувати на одній висоті з клавіатурою. Кожний палець учень має рівномірно згинати в усіх суглобах (в жодному разі не прогинати), звук видобувати кінчиком пальця — пучкою.

Потрібно вчити дитину пильно вслуховуватися у кожний видобутий звук.

Навіть під час тихої гри звук має звучати, а під час гучної гри його не можна перетворювати на стук.

Перші навички звуковидобування

Навчання прийомів звуковидобування починається з попереднього опанування навички видобування окремих звуків (нон легато), спочатку з пальцем (найбільш стійким), з поступовим переходом до 2-го й 4-го, і, нарешті, до 1-го і 5-го пальців.

Переконані, що для перших кроків піаніста-початківця гра на чорних клавішах фортепіано є більш зручною та доцільною.

Кожна чорна клавіша виділяється кольором, ізольована від сусідніх чорних клавіш, порівняно вузька.

Ці обставини сприяють тому, що учень може, налаштувавшись, легко торкну-

тися клавіші одним пальцем, тоді як інші пальці залишаються зібраними.

Музичні малюнки «Краплинка», «Тік-так», «Зозуля», «Сонечко зійшло» грають почергово лівою і правою рукою. Кожний музичний малюнок містить **конкретний образ**. Це дозволяє поставити перед учнем певне виконавське завдання, яке стимулюватиме правильність рухів і вибір способу звуковидобування.

Практика свідчить, що не варто відмовлятися від гри на білих клавішах. Доцільно вправно поєднувати обидва способи навчання.

Складність матеріалу підвищується поступово, з вивченням нових пісень, добором пісень від різних звуків з використанням чорних і білих клавіш, збільшенням кількості звуків та відповідно «робочих» пальців.

Такий підхід дозволяє одночасно вирішити кілька завдань: розвиток слуху, організація ігрових рухів, ознайомлення з виражальними можливостями фортепіанного звуку.

Ці вправи зазвичай подобаються дитині, навичка правильної постановки рук формується в неї легко й непомітно, полегшується також перехід до наступного етапу занять — зв'язної гри (легато).

Шлях від нон легато є раціональним, оскільки тренує в дитини координацію рухів усіх частин руки, дозволяє домогтися потрібного ступеня вільнення м'язів, виробляє довгий співучий звук.

Перед тим як перейти до виконання пісень легато, дуже важливо повправлятися в зв'язному виконанні двох, трьох, чотирьох, п'яти звуків.

Подальше вдосконалення ігрових навичок здійснюється на фактурних прийомах, що послідовно ускладнюються.

Найпростіші навички почергового вступу рук в одноголосній мелодії поступово ускладнюються різноманітними прийомами одночасної гри обома руками.

Гра в ансамблі

Гра в ансамблі (вчитель—учень) є ефективним засобом навчання. Практика свідчить, що дитина з великим задоволенням бере участь у такій формі роботи. Граючи в ансамблі, вона відчуває себе справжнім піаністом, який ніби самостійно виконує всю партію, що звучить.

Перші ансамблі вводяться в донотному періоді, після засвоєння початкових рухів. Це барвисті музичні картинки, що дозволяють фіксувати увагу на якості фортепіанного звуку, розкривають різноманітність його тембрових можливостей.

Їх вивчають на слух, за зразком, який подає педагог.

У нотному періоді навчання дитина набуває навичок розбору тексту, читання нот з аркуша, продовжує ознайомлення із сучасними гармонічними та ритмічними поєднаннями.

Ансамблева гра повинна мати регулярний характер, адже вона активізує музичний розвиток дитини, розвиває її чуття ритму, тембровий, динамічний, гармонічний слух.

«Нотна абетка» і нотне письмо

«Нотна абетка» — наочний розрізний дидактичний матеріал (вкладка), призначений для вивчення початкових елементів нотного письма. До його складу входять: дволінійний та п'ятилінійний нотні стани та вісім розрізних елементів у кольорі.

Робота за «нотною абеткою» починається у першій частині навчального посібника і продовжується у другій. Для дитини використання на уроках цього посібника поєднує працю й розвагу. І тільки педагог, що знає глибинну педагогічну мету, спостерігає за послідовним формуванням у дитини ритмічних та мелодійних уявлень, розвитком музичної пам'яті, елементарних творчих здібностей.

Про метроритмічний та звуковисотний запис

Ритмічні групи ПІ використовуються на початковому етапі (в допотному періоді) під час вивчення тривалостей та ритмічних малюнків.

Вихідний принцип запису ритму: склад — ритмічна одиниця — викладається рисою-паличкою на столі.

Завдання, що допомагають розвитку ритмічних уявлень учня:

- викласти на столі ритм запропонованих слів;
- придумати власні приклади слів у заданому ритмі;
- викласти ритмічний малюнок вивченої з педагогом пісні;
- ігри-загадки «Впізнай пісню за ритмічним малюнком»;
- викласти усний ритмічний диктант, запропонований педагогом;
- викласти на столі ритмічні малюнки загадок, лічилок, віршів.

Перехід від допотного періоду до нотного слід здійснювати, спираючись на вивчений матеріал, пов'язуючи звучання вже знайомих пісень з їх графічним зображенням.

На цьому етапі роботи «Нотна абетка» також надає неоціненну допомогу, полегшуючи дитині засвоєння початкових елементів нотного письма.

Спочатку ознайомлення зі звуковисотним записом відбувається за допомогою дволінійного нотного стану, на якому дитина викладає вивчені на слух пісні. Така спрощена нотація без ключа вказує напрямок руху звукової лінії та відстань між звуками й легко засвоюється дитиною.

Приклад: **Пісня «Прийди, прийди, сонечко».**

Коли дитина доходить висновку, що на двох лінійках можна записати

нотами лише 5 звуків, слід перейти до п'ятилінійного нотного стану, за допомогою якого пов'язуються абсолютна висота звуків і ритмічний малюнок мелодії.

Приклад. Пісня «**Прийди, прийди, сонечко**».

Спочатку здійснюється звуковисотний запис у скрипковому ключі.

Потім висота і тривалість звуків пов'язуються.

Над нотами викладається відповідний ритмічний малюнок.

Під час вивчення **такту і сильних долей**, для більш ефективного запам'ятовування навчального матеріалу, сильну долю треба позначати нотою червоного кольору і перед нею ставити червону тактову риску.

Для більш наочного запам'ятовування дитиною нот у басовому ключі їх доцільно вивчати за одинадцятилінійною системою.

З прикладу видно, що нота *до* першої октави починає як ряд звуків, що йдуть вгору й записані в скрипковому ключі, так і ряд звуків, що йдуть униз і записані в басовому ключі.

Інші завдання, що допомагають закріпити знання про розташування нот на лінійках в скрипковому і басовому ключах, розвивають музичну пам'ять, зорове та слухове сприйняття мелодій:

- викласти ноти на лінійках та між лінійками в скрипковому і басовому ключах за завданням педагога;
- транспонувати невеликі мелодичні уривки;
- викласти нотами пісні власного складання на вірші.

Робота над метроритмом

На початковому етапі велика увага приділяється розвитку метроритмічного чуття дитини.

Загальновідомо, що основою ритмічного чуття є відчуття рівномірної ритмічної пульсації.

Звідси й перші завдання: прокроковування та проплескування метричних долей.

Тільки після того, як дитина відчула емоційно рівномірний поступовий рух музики, слід переходити до найпростішого способу запису «рівних кроків» — викладання на столі паличок на однаковій відстані одна від одної. (Використовується наочний розрізний матеріал «Нотної абетки».)

Зорова фіксація вертикальними паличками допомагає активному відчуттю та усвідомленню пульсації і закладає підвалини подальшого ритмічного запису.

Ритмізація усного мовлення — важливий елемент для розуміння музично-ритмічних співвідношень.

Спочатку дитині пропонується проплескати ритм у дво-, три-, чотири-складових словах з обов'язковим виявленням та показом акцентованого складу. Ритм слів дитина також викладає паличками на столі.

Далі на матеріалі легких пісень, дитячих віршів та інших ритмічних вправ із вираженою ритмікою чвертей та восьмих дитина вчиться «записувати» найпростіші часові співвідношення.

У навчальному посібнику для засвоєння ритму використано широковідому систему ритмоскладів, де кожна тривалість отримує своє позначення: *та* — чверть, *ті-ті* — восьмі, *та-а* — половинна, *та-а-а-а* — ціла.

Склади вимовляються чітко й точно збігаються з відповідними тривалостями.

На уроках використовуються такі форми роботи:

- проплескування метричних долей під музику;
- знаходження слів у картинках за ритмом;
- читання ритмічних малюнків з плесканням;
- читання ритмічного рядка ритмоскладами;
- читання ритмічного малюнка з одночасним проплескуванням метричних долей;
- зміна завдань під час виконання пісні (за вказівкою вчителя дитина проплескує то ритмічний малюнок, то метричні доли);
- одночасне простукування по столу ритмічного малюнка однією рукою, а метричних долей — іншою;
- відгадування пісні за ритмічним малюнком;
- викладання на столі ритмічних малюнків віршів, пісень, загадок, лічилок.

(У роботі над ритмом можна використовувати будь-які дитячі ударні інструменти на розсуд педагога.)

Водночас із точним відтворенням ритмічного малюнка необхідно також виховувати в дитини слухові уявлення про сильну долю, такт, розмір. Тут допомагає словесний текст пісні, який сприяє виявленню акцентованих сильних долей тактів.

Учень, наспівуючи пісню, більш сильними оплесками позначає сильні доли, подумки проводячи перед ними тактову риску й відчуваючи при цьому ритмічну пульсацію та часову тривалість кожного такту.

Як допоміжний елемент під час вивчення сильної долі й такту використовується наочний матеріал «Нотної абетки».

Після закріплення навички елементарного читання нот, під час гри по нотах слід використовувати лічбу як засіб організації ритму. Гру із лічбою вголос потрібно обов'язково чергувати з грою без лічби, з відчуттям внутрішньої ритмічної пульсації.

Неабияке значення для виховання чуття ритму має також гра в ансамблі з учителем, що вимагає від її учасників синхронності виконання і метроритмічної стійкості.

Навички розбору і читання нот

Пробудження в дитини активного прагнення до виконавства — перший успіх у роботі вчителя. Однак від прагнення виконати мелодію до самого виконання минає деякий час, який заповнюється розучуванням нотного тексту.

Саме тут при переході від донотного періоду до нотного дуже важливо не згубити основного завдання — не тільки зберегти любов дитини до музики, а й розвинути захоплення музичними заняттями.

Як же прищепити дитині навички розбору та читання нот?

Шлях до цього один — навчити її працювати за інструментом, тобто заповнити **процес вивчення цікавими, зрозумілими і доступними завданнями**. Саме так можна викликати інтерес не тільки до результату, а й до процесу праці.

Головна мета розучування — якнайшвидше перейти до суцільного процесу виконання. Тільки в умовах зв'язного та суцільного виконання формується художнє завдання, яке й визначає характер подальшої роботи. Розвиваючи навички розбору та розучування п'єс, слід домагатися, щоб учень сприймав нотний текст* одразу групами, залежно від того, як вони складаються в мотиви, такти або слова.

Починати розучування пісні доцільно з полегшеного завдання — читання ритму мелодії (оплесками, ритмоскладами). Потім варто перейти до виконання мелодії на інструменті, поступово збільшуючи кількість звуків у мелодіях, що читаються. Слід учить читати ноти цільними структурами, а не окремими нотами.

Від самого початку занять треба прищеплювати дитині вміння «дивитися вперед», а не на той текст, який виконується в певну мить, виробляти звичку до попереднього прочитання нотного тексту, тобто до зорового аналізу перед відтворенням на інструменті, привчати грати, майже не дивлячись на руки.

Про виразність виконання

У процесі роботи над виразним виконанням пісенних мелодій дитину необхідно ознайомити із фразуванням. Учень має знати, що окремі звуки мелодії складаються в мотив, який впливається у музичну фразу, а фраза — у речення.

* Під поняттям «нотний текст» маються на увазі не тільки власне ноти, а й позначення тривалостей, аплікатурні, динамічні вказівки та ін.

Їх ретельне вивчення і виконання є ключем до розуміння авторського задуму виконуваних мелодій. Тому увагу до різноманітних позначок слід виховувати з перших днів навчання.

Однак педагогу варто пам'ятати про недоцільність форсування вивчення нотних знаків.

Ознайомлення з ними не повинно відволікати дитину від музики, а навпаки, допомагати наблизитися до неї. Вводити нові знаки, поняття необхідно поступово, керуючись принципом нагальної потреби в них на занятті.

Як і в словесному тексті, в музиці вживають розділові знаки, що допомагають зрозуміти її смислову розчленованість.

Проставлені в нотному тексті фразувальні ліги покликані допомогти дитині відчувати природне членування музики на фрази, мотиви у виконуваних мелодіях. Без членування на фрази музика не матиме сенсу. Разом із тим потрібна й внутрішня єдність музичних побудов.

Усе це педагог розповідає і показує на конкретних прикладах у процесі музикування, пам'ятаючи про не менш важливу роль пісенних текстів.

Музично-дидактичні ігри

Музично-дидактичні ігри «Музичне лото», «Нотне доміно», «Музична гірка» – це наочні розрізні навчально-ігрові посібники.

Їхнє завдання – через ігрові й казкові елементи ввести дітей у світ нотних знаків. Ці посібники допомагають міцно засвоїти ноти на нотоносці в скрипковому і басовому ключах за допомогою зорового та слухового сприйняття. Матеріал посібників сприяє формуванню в дитини навчальних навичок гри по нотах, злиттю елементів «бачу – чую – граю».

Використовуються як допоміжний засіб для повторення і впевненого закріплення здобутих на уроках знань.

Музично-дидактичні ігри можна використовувати не тільки на уроках, а й у домашньому колі як посібник для закріплення навчального матеріалу книги.

Музична гімнастика

Мета музичної гімнастики полягає у підготовці м'язового апарату дитини до освоєння фортепіано.

Образні вправи «Квітка», «Метелик», «Колесо», «Поплаваємо» надають значну допомогу в організації руки: допомагають розслабити кисть, зняти напруження у плечових та ліктьових суглобах, відпрацювати замахи, амплітуду руху.

Образні вправи корисні й тим, що вони є цікавим видом музично-ритмічної діяльності, створюють широкі можливості для розвитку художньо-творчих здібностей дитини, сприяють проявам фантазії, вигадки, ініціативи.

Працюючи творчо, педагог може доповнити музичну гімнастику іншим музичним матеріалом, розробляючи при цьому нові музично-рухові образи.

Слухання музики

Мета слухання музики – збагачення дитини музичними враженнями, розвиток музично-слухових уявлень, емоційного сприйняття, прищеплення інтересу й любові до музики.

З перших уроків слід учить дитину слухати музику й оцінювати прослухані музичні твори.

Спочатку учень ознайомлюється з поняттями «пісня», «танок», «марш», а далі – з п'єсами зображального характеру.

Слухання музики слід проводити в шістьох режимах:

- 1) визначення назви твору та імені автора;
- 2) характеристика емоційного змісту твору — визначення почуттів та настроїв, виражених у музиці;
- 3) визначення зображальних моментів (за наявності) та їх зв'язку з характером і настроєм музики;
- 4) визначення засобів музичної виразності: регістру (високий, низький, середній), сили звуку (гучні й тихі звуки), темпу (швидкий чи повільний), ритму (короткі та довгі звуки); з'ясування ролі цих засобів у створенні музичного образу;
- 5) передача характеру музики в русі;
- 6) передача характеру музики в малюнку з використанням виражальних можливостей кольору.

На уроках застосовуються також додаткові прийоми розвитку музичного сприйняття:

- 1) порівняння контрастних творів одного жанру (наприклад, два вальси чи марші);
- 2) порівняння п'єс з однаковою назвою (наприклад, дві п'єси «Ранок»);
- 3) порівняння творів у межах одного настрою (наприклад, два сумні настрої);
- 4) порівняння та об'єднання музики й живопису (наприклад, після прослуховування одного музичного твору запропонувати дитині вибрати з двох картин ту, що відповідає характеру музики; з двох музичних творів вибрати один близький за настроєм певній картині; так само зіставити два музичні твори з двома картинами);
- 5) порівняння та поєднання з настроєм музики, живопису й поезії.

При першому ознайомленні з музичним твором дитині пропонується визначити настрої та почуття, виражені в музиці.

Учитель повідомляє назву п'єси та ім'я її автора, виконує музичний твір повністю. Потім слухає міркування учня, доповнює їх і виконує п'єсу повторно.

Далі розглядаються образотворчі моменти (за наявності), які пов'язуються з характером і настроєм музики. Твір виконується фрагментами й повністю.

Міркування дитини на цьому етапі також треба доповнити й уточнити.

Передбачається цей вид роботи в постійному домашньому завданні — передачі характеру музики за допомогою малюнка.

Пропонуючи виконати малюнок, педагог спочатку розповідає дитині про виражальні можливості кольору й підкреслює, що всі кольорові рішення повинні відповідати характеру та настрою прослуханої музики.

На другому занятті вчитель виконує фрагмент твору, дитина пригадує його назву та ім'я автора. Далі вчитель пропонує розрізнити засоби музичної виразності й визначити їх роль у створенні музичного образу. Пояснює, що музика має свою музичну мову, яка складається з музичних звуків, щоб зрозуміти мову музики, слід пильно вслухатися в її звучання, яке повсякчас змінюється.

Характеристика емоційно-образного змісту музичного твору уточнюється, доповнюється. Твір також виконується фрагментами й повністю.

Запропонувавши дитині передати характер музики в русі, педагог пояснює, що відповідно до характеру музики — то веселого, бадьорого або рішучого, вольового, то сумного, задумливого, ніжнього або спокійного — обирається й характер рухів. Зміна характеру, настрою музики одразу ж спричинює зміну характеру рухів.

Прийоми розвитку музичного сприйняття на уроці необхідно варіювати. Такий підхід надає заняттю жвавості, безпосередності, сприяє виявленню дитиною вигадки, уяви, фантазії, творчої ініціативи. До слухання музики необхідно вдаватися систематично, на кожному уроці упродовж усього навчального року.

Відповідні завдання з додатку педагог повинен застосувати творчо, спираючись на свій педагогічний досвід.

Пісенна творчість

З метою розвитку пісенної творчості слід використовувати прийоми в такій послідовності.

1. Імпровізація найпростіших поспівок та звуконаслідувань.

(Наприклад: Заколювання малюка — «люлі-лю», спів зозулі — «ку-ку», переклички: «Ти де?», «Я тут», спів імен з 2–3-х звуків з передачею різних інтонацій. Імена співаються від різних звуків, на неоднакових інтервалах, у прямому й зворотному порядку.)

2. Складання найпростіших мелодій із 2–3–4–5-ти звуків.

(Творчі завдання посібника **1, 2, 3, 4.**)

3. Складання музичних відповідей і доспівування пісень до тоніки з подальшим виконанням їх на фортепіано.

(Творчі завдання посібника **5 – 15.**)

4. Створення більш складних різнохарактерних мелодій до поетичного тексту.

(Творчі завдання посібника **16 – 19.**)

Творчі завдання слід вводити тоді, коли дитина вже набула деякого слухового досвіду і певних навичок гри на фортепіано. За допомогою творчих завдань закріплюються набуті навички та знання, яскравіше розкриваються здібності дитини.

Спочатку творчі завдання виконуються на уроці.

Педагог докладно пояснює кожне таке завдання, показує, що звуки можна сполучати в будь-якій послідовності, наводить власні приклади.

У роботі зі створення більш складних мелодій за літературним текстом спочатку обов'язково потрібно проаналізувати характер і зміст тексту. Для якнайкращого втілення цих віршів у музиці обираються лад, розмір, динаміка, темп.

Творче завдання виконує дитина вдома протягом тижня.

Кілька слів про спілкування педагога з дитиною

Знаний науковець А.Артоболовська зазначала: «Я глибоко переконана, що перший етап роботи з учнем є вирішальним для всієї подальшої долі музиканта. Це ніби саджання першого насіння, з якого згодом виросте величезне дерево».

Відомий російський педагог Є.Тімакін додає: «Заняття з учнем — це творчий процес. Все, чого ми хочемо навчити, слід спільно немовби відкривати заново, долучаючи при цьому учня до активної роботи». «Якщо вчитель, показуючи просту пісеньку, сам піддається її чарівності, вмє надихнутися її настроєм, йому легше передати цей настрій і натхнення дитині».

Таким чином, досягнувши невидимого зв'язку з учнем на рівні сприйняття музики і пробудивши в ньому відповідні почуття, педагог створює умови для проявів підопічним ініціативи, бажання заграти самостійно, спробувати по-своєму передати настрій та зміст музики.

Пробудження в дитині ініціативи, активного прагнення до виконавства є головним критерієм правильного підходу до учня.

Потрібно завжди пам'ятати, що методика занять і етика стосунків перебувають у нерозривному зв'язку. Тому основною реакцією на виконану учнем роботу, якою б незначною вона не здавалася, має бути схвалення та заохочування, а лише згодом — тактовні зауваження. За будь-яких обставин педагог має володіти витримкою і терпінням. Слід постійно знаходити в дитині позитивні риси і спиратися на них у своїй діяльності.

В.Сухомлинський був переконаний: «Педагогічна мудрість вихователя у тому й полягає, щоб дитина ніколи не втрачала віри у свої сили, ніколи не відчувала, що в неї нічого не виходить».

Показники успішного музично-естетичного розвитку дитини наприкінці навчального року

- Виявляє емоційну чутливість, залюбки слухає музику, називає улюблені твори.
- Самостійно визначає жанр музичного твору (пісня, танець, марш), упізнає мелодію знайомих музичних творів.
- Визначає характер та настрій прослуханої музики.
- Співає пісні емоційно, виразно, природним голосом.
- Виявляє ініціативу в музично-ритмічних пісенних імпровізаціях.
- Вміє передавати характер музики за допомогою малюнка.
- Сприймає твір цілісно, переживає емоції, почуття, виражені в музиці.
- Розпізнає образність у музиці, визначає засоби музичної виразності.
- Знає клавіатуру фортепіано.
- Визначає властивості музичного звуку.
- Добирає на слух знайомі мелодії, транспонує їх.
- Знає нотні знаки, передбачені учбовим посібником.
- Грамотно розбирає нотний текст, читає з аркуша.
- Співає та грає по нотах різнохарактерні одноголосні мелодії.
- Грає по нотах фортепіанні ансамблі та легкі п'єси.
- Виконує творчі завдання (імпровізація найпростіших послівок і звуко-наслідувань, складання мелодій із 2–3–4–5-ти звуків, музичних відповідей та доспівування до тоніки, створення більш складних одноголосних мелодій за поетичним текстом).

Орієнтовні поурочні плани

I семестр (донотний період)

Урок 1

1. Знайомство з учнем.
2. Музичні звуки (§ 1).
3. Розучування пісні «Коло ставу» з голосу педагога (загальне ознайомлення, § 1).

4. Які почуття передає музика? (§ 2).

Завдання цього етапу — дати дитині початкові уявлення про різноманітний характер музики.

О.Макшанцева «Літо»

А.Островський «Сплять утомлені малята»

5. Ознайомлення з музичним інструментом. Низькі, високі та середні звуки. Висота звуку (§ 3).

6. Про що розповідає музика (§ 4).

Завдання педагога — закріплення перших уявлень дитини про висоту звуків, тісно пов'язаних з музичними образами.

Г.Галинін «Ведмідь» (низький регістр)

М.Любарський «Курочка» (середній регістр)

К.Лонгшамп-Друшкевичова «Горобчик»

(високий регістр)

Урок 2

1. Музична гімнастика.

Вправа «Квітка»

Музика *В.Золотарьова* (див. додаток).

2. Як правильно сидіти за інструментом (§ 5).

3. Знайомство з пальцями (§ 6).

4. Музична картинка «Краплинка» (§ 7). Грати 3-м пальцем правої і лівої руки по чергово.

5. Фортепіанний ансамбль (§ 8).

В.Біляєв «Увечері»

6. Ознайомлення з клавіатурою. Назви звуків. Октава (§ 9).

7. Слухання музики (впр. 1).

Завдання цього етапу — розширювати уявлення учня про жанр пісні.

В.Шайнський «Дощ іде по вулиці»

(пісня з кінофільму «Річка, що тече на південь»).

8. Бесіда про виражальні можливості кольору. Дитині слід запропонувати намалювати вдома малюнок, який відповідатиме характеру та настрою прослуханої музики. Завдання педагога — розвивати вміння передавати характер музики в малюнку.

Урок 3

1. Музична гімнастика.

Вправа «Квітка» — повторити.

2. Ознайомлення з клавіатурою. Назви октав (§ 10).

3. Слухаю кроки і граю в чотири руки (§ 11).

К. Лонгшамп-Друшкевичова «Марш дошкільнят»

4. Ознайомлення з розрізним дидактичним матеріалом «Нотна абетка» (§ 12). (Див. наочну розрізну навчально-ігрову вкладку «Нотна абетка»).

5. Слухаю і викладаю кроки (§ 13).

6. Музична картинка «Драбинка» (§ 14).

Грати почергово 3-м пальцем правої, потім — лівої руки.

7. Слухаю та викладаю ритм у словах (§ 15).

8. Розучування мелодії (§ 16).

Українська народна пісня «**Прийди, прийди, сонечко**»

Урок 4

1. Музична гімнастика.

Вправа «Метелик». Музика В.Золотарьова (див. додаток)*

2. Співаю та добираю на слух пісні з двох звуків. Довгі й короткі звуки (§ 16).

Українська народна пісня «**Прийди, прийди, сонечко**»

Виконати всі завдання наприкінці параграфа.

3. Ритмічні вправи (§ 17).

4. Музична картинка «Синичка» (§ 18).

Грати 3-м пальцем правої, потім — лівої руки, почергово.

6. Слухання музики (впр. 2).

Завдання на цьому етапі — розширити уявлення учня про жанр маршу.

Г. Левкодимов «Солдати марширують»

«Марш іграшкових солдатиків»

7. Розвивати вміння передавати в малюнку характер музики (завдання додому).

Урок 5

1. Музична гімнастика.

Вправа «Метелик» — повторити.

2. Перевірка домашнього завдання.

3. Музичні картинки «Драбинка» (§ 14) і «Синичка» (§ 18). Грати 2-м пальцем правої, потім — лівої руки, почергово.

4. Ритмічна вправа «У зеленому садку» (§ 20).

5. Ритмічна вправа «Придумай закінчення фрази» (§ 21).

6. Музична фраза. Співаю і добираю на слух пісню з двох звуків (§ 22).

Пісня «**Коло ставу**»

7. Слухання музики. Повторення.

Завдання педагога — закріпити вміння дитини розрізняти жанр маршу.

Розвивати вміння передавати характер музики в русі.

* Див. розрізну вкладку.

Урок 6

1. Музична гімнастика.

Вправа «Колесо». Музика *В.Золотарьова* (див. додаток).

2. Перевірка домашнього завдання.

3. Музичні картинки «Драбинка» (§ 14) і «Синичка» (§ 18). Грати 4-м пальцем правої, потім – лівої руки, почергово.

4. Музична картинка «Зозуля» (§ 23). Грати два звуки (незв'язно) 4-м і 2-м пальцями правої, потім – лівої руки, почергово.

5. Ритмічна вправа «Лічилка» (§ 24).

6. Слухання музики (впр. 3).

Завдання на цьому етапі — розширити уявлення учня про жанр танцю.

Ю.Щуровський «Гопак»

С.Майкапар «Вальс»

Урок 7

1. Музична гімнастика.

Вправа «Колесо» — повторити.

2. Перевірка домашнього завдання.

3. Темп (§ 25).

Є.Берлін «Поні Зірочка» (фортепіанний ансамбль)

4. Пульс. Доля (§ 26).

Е.Захаров «Добрий бегемот» (фортепіанний ансамбль)

5. Слухаю і простукую долі та ритмічний малюнок (§ 27).

Пісня «У зеленому садку»

Виконати всі завдання наприкінці § 27.

6. Слухання музики. Повторення.

Завдання педагога — закріпити вміння учня розрізняти жанр танцю. Розвивати вміння передавати характер музики в русі, а також у малюнку — з використанням виражальних можливостей кольору.

Урок 8

1. Музична гімнастика.

Вправа «Поплаваємо». Музика *В.Золотарьова* (див. додаток).

2. Перевірка домашнього завдання.

3. Ритмічна вправа «Раз, два, три, чотири» (§ 28).

4. Музична картинка «Сонечко зійшло» (§ 29).

Грати (незв'язно) три звуки 2–3–4-м пальцями правої, потім лівої руки, почергово.

5. Співаю і добираю на слух пісню з трьох звуків (§ 30).

Українська народна пісня «Котилася торба»

Виконати всі завдання наприкінці § 30.

6. Слухання музики (впр. 4).

Завдання на цьому етапі — розвиток уміння визначати емоційно-образний зміст прослуханої музики.

В.Подвала «Колобок» (музично-літературна композиція)

Урок 14

1. Музична гімнастика — вправи на вибір.
2. Перевірка домашнього завдання.
3. Гучні й тихі звуки. Сила звуку. Зміни сили звуку (§ 47).

Музична картинка «Луна».

Музична картинка «Лісова луна».

4. Співаю і добираю на слух пісню з п'яти звуків (§ 48).

Українська народна пісня «**Диби, диби**»

Виконати всі завдання наприкінці § 48.

5. Співаю і добираю на слух нову пісню (§ 49).

Українська народна пісня «**Перстень**»

Виконати всі завдання наприкінці § 49.

6. Сторінка ігор-загадок (§ 53, 1 і 2).

7. Слухання музики (впр. 7).

Завдання — розвивати уявлення дитини про виражальні можливості музики, властивість відображати явища навколишньої природи.

В. Купревич «Осінній ескіз»

Урок 15

1. Музична гімнастика — вправи на вибір.
 2. Перевірка домашнього завдання.
 3. Граю з різною силою звуку (§ 47).
- Музична картинка «Кроки, що віддаляються».
- Музична картинка «Кроки, що наближаються».
4. Виконую зв'язно чотири звуки (§ 50).
 5. Виконую зв'язно п'ять звуків (§ 51).
 6. Співаю та добираю на слух нову пісню (§ 52).
 7. Слухання музики. Повторення.

Завдання — закріпити вміння дитини розрізняти образні моменти та їх зв'язок з характером і настроєм музики.

Урок 16 (узагальнювальний)

1. Музична гімнастика — вправи на вибір.
2. Виконання фортепіанних ансамблів на розсуд педагога й учня.
3. Виконання вивчених на слух пісень на розсуд педагога й учня.
4. Сторінка ігор-загадок (§ 53, 3 і 4).
5. Слухання музики. Музичні загадки.

Педагог почергово грає вже знайомі п'єси, учень намагається їх упізнати, висловлюючи при цьому своє ставлення до прослуханої музики.

Зміст

Передмова	3
СВІТ МУЗИКИ І ТВІЙ ІНСТРУМЕНТ	4
§ 1. Музичні звуки	5
<i>Коло ставу</i>	5
§ 2. Які почуття передає музика?	6
<i>Літо</i>	6
<i>Сплять утомлені малята</i>	8
§ 3. Ознайомлення з музичним інструментом. Низькі, середні й високі звуки. Висота звуку	10
§ 4. Про що розповідає музика?	11
<i>Ведмідь</i>	11
<i>Курочка</i>	12
<i>Горобчик</i>	13
§ 5. Як правильно сидіти за інструментом	15
§ 6. Знайомство з пальцями	16
§ 7. Музична картинка «Краплинка»	17
§ 8. Фортепіанний ансамбль	18
<i>Увечері</i>	18
§ 9. Ознайомлення з клавіатурою. Назви звуків. Октава	19
§ 10. Ознайомлення з клавіатурою. Назви октав	20
§ 11. Слухаю кроки і граю в чотири руки	21
<i>Марш дошкільнят</i>	21
§ 12. Ознайомлення з розрізним дидактичним матеріалом «Нотна абетка» ...	23
§ 13. Слухаю і викладаю кроки	24
§ 14. Музична картинка «Драбинка»	25
§ 15. Слухаю і викладаю ритм у словах	26
§ 16. Співаю і добираю на слух пісню з двох звуків. Довгі й короткі звуки (тривалість звуків)	27
<i>Прийди, прийди, сонечко</i>	27
§ 17. Ритмічні вправи	29
§ 18. Музична картинка «Синичка»	30
§ 19. Музична картинка «Тік-так»	31
§ 20. Ритмічна вправа «У зеленому садку»	32
§ 21. Ритмічна вправа «Придумай закінчення фрази»	32
§ 22. Музична фраза. Співаю і добираю мелодію з двох звуків	33
<i>Коло ставу</i>	33
§ 23. Музична картинка «Зозуля»	35
§ 24. Ритмічна вправа «Лічилка»	36
§ 25. Темп	37
<i>Поні Зірочка</i>	37
§ 26. Пульс. Доля	39

<i>Добрий бегемот</i>	39
§ 27. Слухаю і простукую долі й ритмічний малюнок	40
<i>У зеленому садку</i>	40
§ 28. Ритмічна вправа «Раз, два, три, чотири»	42
§ 29. Музична картинка «Сонечко зійшло»	43
§ 30. Співаю і добираю на слух пісню з трьох звуків	44
<i>Котилася торба</i>	44
§ 31. Ритмічні вправи «Загадки»	45
§ 32. Фортепіанний ансамбль. Граю незв'язно	46
<i>П'єса</i>	46
§ 33. Фортепіанний ансамбль. Граю гостро, уривчасто	48
<i>Клоуни</i>	48
§ 34. Читаю ритмічні малюнки ритмоскладами	49
§ 35. Виконую акомпанемент за ритмічним записом	50
<i>Коліскова Ведмедиці</i>	50
§ 36. Співаю і добираю на слух пісню з чотирьох звуків. Вслухаюсь у закінчення пісні й визначаю головний, стійкий звук	53
<i>Іде, іде дід, дід</i>	53
§ 37. Ритмічні вправи «Сторінка загадок»	55
<i>Українські народні загадки</i>	55
§ 38. Будова пісні	56
<i>Курчата</i>	56
§ 39. Виконую акомпанемент за ритмічним записом	58
<i>Пісенька Левеняти й Черепахи</i>	58
§ 40. Ритмічна вправа «Весело»	60
§ 41. Пауза	61
<i>На городі</i>	61
§ 42. Пауза в акомпанементі п'єси	63
<i>Ляльковий вальс</i>	63
§ 43. Пауза в акомпанементі пісні	65
<i>Про жабок і комара</i>	65
§ 44. Виконую зв'язно два звуки	67
§ 45. Виконую зв'язно три звуки	68
§ 46. Виконую зв'язно мелодію пісні	69
<i>Щедрик</i>	69
§ 47. Гучні й тихі звуки. Сила звуку. Зміни сили звуку	71
§ 48. Співаю і добираю на слух пісню з п'яти звуків	73
<i>Диви, диви</i>	73
§ 49. Співаю і добираю на слух нову пісню	75
<i>Перстень</i>	75
§ 50. Виконую зв'язно чотири звуки	77
§ 51. Виконую зв'язно п'ять звуків	78
§ 52. Співаю і добираю на слух нову пісню	79

<i>Хто де спить?</i>	79
§ 53. Сторінка ігор-загадок	80
Методичні коментарі	81
Показники успішного музично-естетичного розвитку дитини наприкінці навчального року	93
Орієнтовні поурочні плани. I семестр (донотний період)	94

Навчальне видання

БОЙСАН Валентина Іванівна

ТИ І МУЗИКА

Частина I

Світ музики і твій інструмент

Для дітей молодшого шкільного віку

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактори *Валентина Денчук, Донара Пендзей*
Музичний редактор *Володимир Островський*
Обкладинка *Любомира Бейгера*
Комп'ютерний набір *Олени Войнаровської*
Комп'ютерна верстка *Василя Сидора*

Підписано до друку 05.06.2009. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Century Schoolbook. Друк офсетний. Умовн. друк арк. 9,75. Умовн. фарбо-відб. 9,75.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
publishing@budny.te.ua www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-0368-1

9 | 789661 | 003681 |